

Dr LUCIJAN KOS
Zagreb

Osiguranje putnika na našim pomorskim brodovima

Povodom novog Zakona o obaveznom osiguranju imovine i osoba

Prve pojmove o osiguranju nailazimo već u davnini, a među prvima ih je poznavala stara Kartaga. Ti prvi, primitivni pojmovi bili su odraz socijalne strukture tadašnjeg društva, a porastom humanih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih potreba, oni su se stoljećima razvijali i usavršavali sve do naših dana. Ljudi su od davnine bili ugroženi od izvjesnih nepovoljnih događaja, koji ne ovise od njihove volje ili njihovog rada. Razne stihijske sile — požar, poplava, oluja, brodolom, havarije i sl., — pored uništavanja imovinskih dobara, — često prouzrokuju bolest, nesretne slučajeve, pa

i smrt ljudi. Kako pojedinac nije u stanju da sam snosi štete koje nastaju kao posljedica takvih događaja, to se u cilju što lakšeg njihovog podnošenja pristupilo zajedničkoj zaštiti u čemu i leži početak osiguranja uopće. Kod životnog osiguranja, osiguranja života, istina, ne može se oživjeti mrtva osoba, ali se zato mogu ublažiti materijalne posljedice, koje nastaju za njenu porodicu.

Prvobitni poslovi osiguranja počivali su na slobodnom uglavljivanju uvjeta ugovora. Sve većim jačanjem špekulativnog poduzetništva i njegovog oblika osiguravajućeg ka-

pitala, poslovi osiguranja poprimali su sve više i više jednostran i tipičan sadržaj tako, da ekonomski slabiji suigovarač nije uopće mogao mijenjati njegove uvjete. U razvijenijim kapitalističkim državama osiguranje protiv izvjesnih rizika postalo je ne samo monopolističko, već čak i opće obavezno po pravu prinude. Ovo se je naročito razvilo u raznim oblicima transporta robe i putnika. Osiguranje u kapitalizmu predstavlja u stvari izvor bogaćenja vlasnika akcija raznih osiguravajućih društava. U staroj Jugoslaviji bilo je preko 20 osiguravajućih društava — domaćih i stranih, a u novoj Jugoslaviji promjenom strukture ekonomskih odnosa i osiguranje je dobilo novi sadržaj, novo značenje i novu svrhu. Ono je poprimilo značaj općeg interesa u vezi privredne djelatnosti na bazi općedruštvenog stvaranja i brige za ljude, njihove živote i imovinu. Neposredno po oslobodjenju zemlje, jedan od najvažnijih zadataka naše narodne vlasti bila je svestrana briga o radnim ljudima i njihovim što boljim uvjetima života i rada. Bio je osnovan DOZ — Državni osiguravajući zavod, čiji je zadatak bio, pored brige za čuvanje i osiguranje imovine, — i briga oko ublažavanja posljedica nesretnih slučajeva, kako to naročito dolazi do izražaja na sredstvima javnog saobraćaja, to se je puna pažnja obratila osiguranju života¹ putnika na željeznici, brodu i autu. Ovo obavezno životno osiguranje pravno je bilo normirano na principu obaveznosti osiguranja protiv nesretnih slučajeva. Donijete su bile, pored općih propisa o osiguranju, i Uredbe o obaveznom osiguranju putnika na željeznicama, auto-saobraćaju i na pomorskim brodovima protiv nesretnog slučaja (Sl. l. FNRJ, br. 25/47, 25 i 27/48 i 63/49).

Novim Zakonom o obaveznom osiguranju imovine i osoba (Sl. l. SFRJ, br. 15 od 5. IV 1965. i br. 20 i 35/65) obavezno se osiguravaju i putnici u javnom prevozu od posljedica nesretnog slučaja, o čemu se zaključuje ugovor između osiguranika i osiguravajućeg zavoda. Osiguranje (života) protiv nesretnog slučaja — smrti ili tjelesne nezgode je po svojoj pravnoj naravi ugovor, pogodba, kojom se jedna stranka — osiguravajući zavod obavezuje drugoj stranci — brodaru da će mu isplatiti unaprijed ugovorenu cijenu osiguranja za štetu nastalu korisniku osiguranja — putniku, i to u korist tog korisnika koji se prevozi, s tim da brodar redovno plaća osiguravajućem zavodu ugovorenu premiju osiguranja. Ovaj ugovor dužan je zaključiti osiguranik prije nego što se počne baviti javnim prevozom. Prava i obaveze osiguranika — brodarskog poduzeća i osiguravajućeg zavoda nastaju u stvari danom podnošenja pravovaljane prijave, koja sadrži podatke neophodne za zaključivanje ugovora, kao i ako takav ugovor nije zaključen u određenom obliku u skladu sa Pravilima osiguranja JZO — Jugoslavenske zajednice osiguranja. Prema tome, korisnici osiguranja — putnici u javnom prevozu pomorskim brodom imaju pravo na naknadu neposredno od osiguravajućeg zavoda i kad osiguranik — brodar ne zaključi sa osiguravajućim zavodom ugovor o osiguranju s time, da u tom slučaju osiguravajući zavod ima pravo regresa prema osiguraniku — brodaru, koji je bio dužan zaključiti takav ugovor. Kad brodar ne zaključi ugovor o osiguranju putnika, a nesretni slučaj nastupi, tada će isplatu osiguranog iznosa odnosno naknade u cijelosti ili u određenom % izvršiti osiguravajući zavod čije je sjedište najbliže mjestu nastanka nesretnog slučaja. Pravo regresa osiguravajućeg zavoda spram brodara obuhvaća i naknadu troškova liječenja i izgubljene zarade u vezi s namirenjem svih nastalih obaveza.

Privredne organizacije i građani — brodari, koji vrše javni prevoz putnika dužni su putnike osigurati od posljedica nesretnog slučaja u prevozu na teritoriji Jugoslavije tj. na području našeg obalnog mora — unutrašnjih morskih voda i teritorijalnog mora u širini od 10 N/m. Putnicima² se smatraju:

- osobe koje se radi putovanja nalaze u jednom od sredstava, određenih za vršenje javnog prevoza, i to bez obzira da li imaju vožnu kartu ili ne, uključujući i osobe koje imaju pravo na besplatnu ili polu-vlaštnu vožnju;
- osobe koje se nalaze u krugu luke, gata, kao i u neposrednoj blizini prevoznog sredstva prije ukrcavanja odnosno poslije iskrcavanja, za koje se dokazuje da su imale namjeru putovati odgovara-

jućim prevoznim sredstvima odnosno da su sa jednim od njih doputovale.

Ne smatraju se putnicima osobe, koje su zaposlene na brodu za vrijeme putovanja, osobe koje za vrijeme boravka broda u luci, na sidrištu odnosno na kojoj drugoj tački obale vrše službu u vezi s poslovanjem broda bilo na samom brodu, bilo izvan njega, te osobe koje se u svrhu posjeta brodu dok se ovaj nalazi u luci, na sidrištu ili na plovnom putu ukrcavaju, zadržavaju na brodu ili iskrcavaju sa broda. Prema tome članovi posade broda, lučko-transportno osoblje, posade drugih brodova koji vrše manevriranje u vezi dotičnog broda nisu osigurane, jer su te osobe bilo u službi broda ili u vezi službe sa brodom (pomorski agenti, špediteri i dr.) već osigurani po drugom, radnom odnosu. Osobe koje izvrše posjet brodu bilo iz kojeg razloga — poslovnog, naučnog, rodbinskog i sl., nisu obavezno osigurane, jer njihov boravak na brodu ili pored broda nije vezan za faktično ili namjeravano putovanje brodom.

Dokazivanje, da li neka osoba ispunjava uvjete osiguranog putnika pada na teret korisnika osiguranja. Najniži osigurani iznosi za koje se ima ugovoriti obavezno osiguranje po jednom putniku iznose:

8.000 N. din. za smrt;

16.000 N. din. za trajni gubitak opće radne sposobnosti, izuzev profesionalnu nesposobnost;

4.000 N. din. za prolaznu nesposobnost za rad, u ime naknade za gubitak zarade i stvarnih nužnih troškova liječenja.

Kad putnika zadesi nesretni slučaj za koji je osiguran, osiguravajući zavod je dužan isplatiti:

— ugovoreni osigurani iznos za slučaj smrti putnika starijeg od 10 godina, a 50% tog iznosa ako je putnik mlađi od 10 godina;

— ugovoreni osigurani iznos za slučaj trajnog gubitka opće radne sposobnosti, ako je nastupio potpuni trajni gubitak opće radne sposobnosti putnika odnosno % od tog iznosa u razmjeru % djelomičnog trajnog gubitka te sposobnosti prouzrokovanog nesretnim slučajem;

— naknadu izgubljene zarade, stvarnih nužnih troškova liječenja (osim onih koje je dužno snositi socijalno osiguranje), ako je nastupila prolazna nesposobnost putnika za vršenje njegovog zanimanja ili ako mu je narušeno zdravlje, ali najviše od visine ugovorenog iznosa.

Nesretni slučaj putnika je onaj, koji je nastao iznenada i neovisno od njegove volje djelovanjem mehaničke sile tako, da je tjelesna ozljeda jedini i isključivi uzrok smrti, trajne ili djelomične opće radne nesposobnosti putnika. Tjelesnom nezgodom smatraju se na pr. iščašenja, uganuća i strunjenja, izazvana uslijed iznenadnih naprezanja, kao i infekcija rana kod kojih je infekciona materija dospjela u tijelo osiguranika.

Trajna i potpuna nesposobnost za rad smatra se, naročito, potpuni gubitak ili neupotrebljivost obih ruku ili šaka, obih nogu ili stopala, jedne ruke i jedne noge, vida na oba oka, kao i potpuna i neizlječiva poremećenost uma, koja onemogućuje svako obavljanje posla ili zaposlenja. Kao djelomična trajna nesposobnost smatra se potpuni ili djelomični gubitak i nesposobnost pojedinih udova ili organa, kao i svaka posljedica tjelesne nezgode uslijed koje je samo djelomično, ali trajno smanjena putnikova sposobnost za rad. Ako je putnikova sposobnost za rad već prije nastupa tjelesne nezgode bila trajno umanjena, onda se od ukupnog stepena nesposobnosti nakon nastale tjelesne nezgode odbija stepen nesposobnosti koji je postojao prije nastupa tjelesne nezgode tako, da se samo preostali stepen nesposobnosti uzima kao baza za utvrđivanje naknade.

Isplatom osiguranog iznosa odnosno naknade, na osiguravajući zavod do visine tih sredstava prelaze sva prava korisnika osiguranja na naknadu štete prema trećim osobama, koje su odgovorne za štetu prouzrokovanu nesretnim slučajem, osim prema brodaru, koji je zaključio ugovor o osiguranju. Ako putnik pretrpi uslijed nesretnog slučaja materijalnu štetu veću od iznosa koji mu je isplaćen po osnovi osiguranja, tada on ima pravo da od osobe odgovorne za štetu traži naknadu samo onog dijela štete, koji prelazi ispla-

čenu mu osiguranu svotu odnosno naknadu po osnovi tog obaveznog osiguranja.

Ako se neposredno poslije nesretnog slučaja ne može utvrditi konačni stepen trajne nesposobnosti za rad, osiguravajući zavod isplaćuje obavezno osiguranom putniku akontaciju u visini najmanjeg % trajnog onesposobljenja za rad utvrđenog stručnim liječničkim nalazom. Konačni stepen trajne nesposobnosti za rad utvrđuje se po završetku liječenja ali najkasnije u roku od 3 godine računajući od dana nastupa tjelesne nezgode. Naknada uslijed smrti, trajnog gubitka opće radne sposobnosti i prolazne nesposobnosti za rad isplaćuje se samo, ako je smrt putnika odnosno nesposobnost za rad nastupila odmah ili u roku od 1 godine od dana kad se je dogodio nesretni slučaj. Naknada koja proističe iz smrtnog slučaja putnika pripada njegovim zakonskim nasljednicima kao korisnicima osiguranja: djeci, bračnom drugu, roditeljima, kao i osobama koje su putnika izdržavale ili pak koje je on izdržavao.

Odnosi između osiguranika — brodar, korisnika osiguranja — putnika i osiguratelja — osiguravajućeg zavoda koji nisu regulirani zakonom, njegovim provedbenim propisima ni Pravilima osiguranja (Rules of Insurance),³ reguliraju se posebnim ugovorom. Visina premije osiguranja određuje se tarifom, koju donosi skupština JZO po odredbama Zakona o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja (Sl. l. SFRJ, br. 27/61, 14/65).

Svi putnici koji se prevoze našim pomorskim brodovima — putničkim i ostalim — kao sredstvom javnog prevoza (uključujući ovdje i prevoz trajektom), osim putnika koji se prevoze našim brodovima između stranih luka, kao i iz naše luke za stranu luku i obr.,⁴ obavezno su osigurani protiv nesretnog slučaja — smrti ili tjelesne nezgode, i to dok je putnik na brodu, dok se putnik ukrcava na brod ili iskrcava sa broda, dok se putnik prije početka ili po završenom putovanju nalazi u neposrednoj blizini broda, a nesretni slučaj je nastao uslijed događaja ili djelovanja, koji potječu s broda, u vezi sa operacijama broda ili članova njegove posade. Tu je od važnosti, da je nesretni slučaj u neposrednoj vezi sa brodom tj. da je smrt ili tjelesna povreda putnika nastala uslijed manevriranja ili operacija broda. Ako putnik bude tjelesno ozlijeđen ili pak bude usmrćen na brodu u putničkoj prostoriji, na palubi ili na prostoru određenom za putnike, na putu od mosta »skale« do odnosnih prostorija i obr. na gatu, u neposrednoj blizini broda ili dok se prevozi do broda odnosno od njega na pr. ako pukne parna cijev ili eksplodira brodski kotao, pri manipulaciji teretom, pri upravljanju vinčem, pri vezi ili pri odvezu broda i sl. a putnik se je nalazio u prostoru određenom za putnike, tada on odnosno njegovi nasljednici imaju pravo na naknadu iz obaveznog osiguranja. Kad smrt putnika ili njegova nesposobnost za rad nastupi krivnjom samog putnika bilo da ju je on namjerno, zlonamjerno ili velikom nemarnošću prouzrokovao, bilo da pogine ili se ozlijedi pripremom, pokušajem ili izvršenjem krivičnog djela, bilo da izvrši samoubistvo ili ako umre od njegovih posljedica, bilo da povrijedi propise izdane u cilju opće sigurnosti i sigurnosti broda, bilo od tučnjave, otrovanja, pijanstva i sl., bilo od pojave kojeg od bolesnih stanja (kapi, grča, nesvjestice, uzetosti i sl.) tada nema mjesta naknadi iz obaveznog osiguranja, jer nastala smrt odnosno tjelesna nezgoda nije u vezi sa brodom.

Osiguravajući zavod ima pravo regresu:

- prema brodarском poduzeću odnosno vlasniku broda, ako je nesretni slučaj putnika prouzrokovao nedostatkom broda na pr. ako popusti vanjska ograda palube, pokrov grotla i sl.;
- prema »Jugoregistru« ukoliko je do nesretnog slučaja putnika došlo zbog konstrukcione greške broda, a ovaj ima valjanu plovidbenu dozvolu, svjedodžbu o sigurnosti opreme i druge dokumente.

Premija obaveznog osiguranja za svakog putnika je već uračunata u cijenu prevoznine — putne, vozne karte, pa je u kalkulaciji prevozne cijene već uračunata i njena visina. Premija se smatra plaćenom i za putnika, koji još nema putnu kartu, kad istu još nije kupio, kad ima besplatnu ili pogodovnu putnu kartu, a nesretni slučaj ga je zadesio na brodu, na gatu ili dok se je prevozio lađom — prevoznicom, dok je uzlazio mostom na brod ili silazio sa broda zbog nedovoljnog osiguranja te lađe, mosta, užeta i sl., ukoliko je htio nastaviti ili završiti putovanje. Prema tome nije bitno

da je putna karta kupljena tj. plaćena premija osiguranja, već je osnovno namjera podvrći se riziku putovanja.

Primjena obaveznosti životnog osiguranja putnika u javnom prevozu protiv nesretnog slučaja smrti ili tjelesne nezgode, i to na svim sredstvima javnog prevoza — pomorskim, riječnim, zračnim, cestovnim i željezničkim, daje obilan prilog ne samo u vidu materijalne naknade za pretrpljenu štetu, već ono jača i našu ekonomsku sigurnost.

1) Life-insurance (engl.), Assurance sur la vie (fr.), Lebensversicherung (njem.), Assicurazione sulla vita (tal.), itd.

2) »A passenger is every person other than: the master and the members of the crew or other persons employed or engaged in any capacity on board a ship on the business of that ship, and a child under one year of age.« (Putnik je svaka osoba osim zapovjednika i članova posade ili drugih osoba namještenih ili zaposlenih u bilo kojem svojstvu na brodu za potrebe tog broda, kao i djece mlađe od godine dana) — (Gl. I. Prav. 2, tač. (e), (i), (ii) Međunarodne konvencije o zaštiti ljudskog života na moru, London, 1960.).

3) Pravila za osiguranje života... i Posebni uvjeti za obavezno osiguranje protiv tjelesnih nezgoda — JZO, Beograd.

4) Contract Ticket »Jugolinije« Rijeka sadrži uvjete naknade za gubitak života ili tjelesne ozljede putnika, dok je isti na brodu, ukoliko je ta nezgoda prouzrokovana krivnjom broda ili njegovih ljudi. To je od važnosti za putnika koji putuje od naše luke za stranu luku i obr., kao i između stranih luka, gdje je opće obavezno osiguranje isključeno.

